

szawy utrudniło to samo w okresie poszczególnym. Ze nie stało sił ani dowódcy, któryby tu uzyskał takie sukcesy jak Dąbrowski w Wielkopolsce czy nawet Karwowski na pograniczu Prus Wschodnich. Ludność Mazowska płockiego wspierała marsz Madalińskiego, umożliwiała

trwanie partyzantki, zrywała się do powstania, konspirowała. To wyliczenie pozostawia oczywiście niedosyt: dat, cyfr a przede wszystkim wyjaśnień i ocen. Powinno więc pobudzić do takich badań, jakich potrzebę i możliwość zaznaczono na początku tego artykułu.

P R Z Y P I S Y

1) Jan Wąsicki: Powstanie Kościuszkowskie w Wielkopolsce, Poznań 1957, tamże ogólne dane o polityce pruskiej na ziemiach drugiego rozbioru.

2) A. Treskow: Beitrag zur Geschichte des Polnischen Revolutions — Krieges i. J. 1794, Danzig 1794, Danzig 1836, Beilage I.

3) W. Tokarz: Marsz Madalińskiego, Warszawa 1926.

4) S. Herbst: Studia nad polską wojną rewolucyjną 1794 r. Spraw. P.A.U. 1949 s. 431.

5) Treskow 32—36; Tokarz: Insurekcja warszawska, Warszawa 1949.

6) Wąsicki 53—58.

7) A. M. Skałkowski: J. H. Dąbrowski przed wyprawą do Wielkopolski 1794 r., Poznań 1925 s. 10—28.

8) S. Herbst: Walki na styku Mazowsza i Podlasia w czerwcu i lipcu 1794 r., Przegląd Historyczny 1958; A. Skałkowski: Z dziejów insurekcji 1794 r. Warszawa 1926.

9) Akty Powstania Kościuszki III 180.

10) S. Herbst: Oblężenie Warszawy 1794 r. (w druku).

11) Treskow 185, 244—245.

12) Z. Arentowicz: Płock w literaturze niemieckiej. Życie Mazowsza R. 1: 1935 nr 8, s. 220. Na pozycję tę zwrócił mi uwagę mgr S. Kostanecki.

13) szerzej: A. Rzepiewski: Polski Korpus nadnarywiański we wrześniu - listopadzie 1794 r. (w rękopisie).

JAN WAŃKIEWICZ

JULIAN LESZCZYŃSKI — LEŃSKI

Na początku przyszłego roku przypada 70-lecie urodzin jednego z najwybitniejszych przywódców polskiej klasy robotniczej, sekretarza generalnego KC Komunistycznej Partii Polski w latach 1929—1937 — Juliana Leszczyńskiego.

Zachowany materiał publicystyczny Leszczyńskiego przecież po raz pierwszy udostępniony w formie wydawniczej społeczeństwu polskiemu, zawiera w sobie część historii polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego, w którym Leszczyński odegrał tak poważną rolę.

Nie trudno przychodzi historykowi w zamiarze opracowania jakiegoś szerszego zagadnienia czy nawet monografii, sięgnąć do zachowanych źródeł, by zeń korzystać. Znacznie gorzej pokonać owe trudności i wypełnić te luki powstające z braku faktycznego materiału archiwalnego w przedmiocie jakiegoś konkretnego podjętego tematu. Bowiem materiał zastępczy jakim może być prasa czy również relacja ustna bądź przekaz pisany niejednokrotnie w czasie spóźnionym od ustalonego faktu, zawsze będzie nosił charakter pośredni i jedynie właściwie pojęty krytycyzm zdoła ustalić autentyczność i zgodność treści z faktycznym stanem rzeczy.

Przedstawiony wyżej osobisty pogląd w pełni da się zastosować do niniejszej informacji dotyczącej lat młodości Juliana Leszczyńskiego, gdzie z braku większości źródeł poło-

wicznie uzupełniono temat materiałem zastępczym.

Julian Leszczyński urodził się w Płocku dnia 8 stycznia 1889 roku jako drugie z kolei dziecko w rodzinie.

Ojciec Juliana Marian Leszczyński ożeniony ze Stefaną Sיעińską pochodził z rodziny chłopskiej z Węgrzynowa w powiecie płockim skąd zapewne przybył do Płocka jeszcze przed założeniem rodziny. Z pierwszego małżeństwa pozostało dwoje dzieci Julian i starszy od niego brat. Natomiast z drugiego małżeństwa z Marianną Struzińską z czworga dzieci dwoje zmarło w wieku wczesnego dzieciństwa. Z obu więc małżeństw Leszczyński był ojcem sześciorga dzieci.

Z zachowanych dowodów metrykalnych Leszczyński *via facti* w ogólnym zarysie można odtworzyć jakiś fragment z ich życia rodzinnego.

Tak więc ojciec Juliana Marian Leszczyński wraz z pierwszą żoną, których ślub odbył się w Płocku w 1837 r., jakiś czas — trudno ustalić to konkretnie — zamieszkuje we wsi Białoskóry gm. Białyszewo pow. sierpecki (w gubernii płockiej).

Potwierdza ten fakt wyciąg z aktu przesiedlenia się z Białoskór i zapisanie do ksiąg ludności stałej miasta Płocka. Ma to miejsce w roku

urodzin Juliana (1889), chociaż z całą pewnością już wcześniej osiedlił się w Płocku.

W wyciągu z aktu przesiedlenia się stanowiącego podstawę wpisu do ksiąg ludności miejskiej w rubryce dotyczącej środków utrzymania widnieje adnotacja **robotnik**, bez dokładniejszego wyjaśnienia określającego bliżej miejsce pracy. Natomiast już w księgach ludności stałej miasta Płocka, w których figuruje już cała rodzina Leszczyńskich zawód ojca określony został nie jako robotnik lecz **lokaj**, również bez miejsca pracy i wykonywania zawodu. Trudno jest więc ustalić dokładnie miejsce pracy Mariana Leszczyńskiego w oparciu o przedstawiony tu materiał. Zresztą w roku 1897 jedno z dzieci już z drugiej żony, urodzone było w Warszawie, skąd pochodziła również matka Marianna Struzińska. Należałoby z tego wnioskować, że w tym okresie Leszczyńscy przenieśli się do Warszawy zmuszeni z pewnością trudnymi warunkami w jakich znalazła się ich rodzina. Tyle mówią zachowane dokumenty, których autentyczność jest bezsporna. Zresztą autor notatki informacyjnej daleki jest od samodzielnego komentowania przytoczonych faktów czy też gruntowniejszego opracowania tego okresu uważając, iż przerasta to jego siły i możliwości.

Daty krańcowe 1889—1909 w odniesieniu do Juliana Leszczyńskiego stanowią *sui generis* jak gdyby cenzurę zamykającą jego lata dziecięce i szkolne. Jest to bowiem data urodzin i data otrzymania świadectwa dojrzałości w Płocku. W tych latach zamknięty jest pewien etap drogi życia Juliana Leszczyńskiego.

Tu się urodził, tu dojrzewał i wychowywał, zdobywał wiedzę, którą później pogłębiał w Uniwersytecie Jagiellońskim studiując humanistykę. By w końcu poświęcić się jakże trudnej pracy jaką jest walka o zniesienie krzywdy społecznej, walka o doprowadzenie do szczęśliwego końca sprawy socjalizmu.

Wracając jeszcze do materiału źródłowego jakim są dokumenty metrykalne, ograniczające się zresztą do stwierdzenia śmierci matki Juliana Leszczyńskiego, mającego wówczas dwa lata, trzeba się uciec z konieczności do źródeł zastępczych, nie zawsze być może wiarygodnych, które choć w pewnym sensie pozwolą odtworzyć z zawoju czasu lata szkolne Juliana Leszczyńskiego.

Według wspomnień kolegów Leszczyńskiego uczęszczających wspólnie z nim do Gimnazjum, którzy nota bene do dziś dnia żyją w Płocku — to Julian od zarania swego dzieciństwa wychowywał się u rodziców swej matki — wtedy już nie żyjącej — Sיעińskich mieszkających w pobliżu Leszczyńskich przy tej samej ulicy Mostowej, jak wówczas nazywano na Powiślu Płockim. Dom, w którym urodził się Julian Leszczyński dzisiaj już nie istnieje. Natomiast posesja, w której zamieszkiwali Sיעińscy zachowała się i przetrwała do naszych czasów (ulica Mostowa 6).

Dziadkowie Juliana ponieważ mieszkali nad Wisłą stąd dorywczo trudnili się handlem owoców przewożonych statkami do Warszawy i Gdańska. Ich syn Julian Sיעiński wybitnie im w tym pomagał, pozostawał bowiem przez pewien okres czasu kapitanem statku.

Leszczyński będąc właściwie na wychowaniu dziadków korzystał z ich pomocy i dzięki nim mógł uczęszczać do ówczesnego Rosyjskiego Gimnazjum Męskiego w Płocku (dzisiaj Liceum im. St. Małachowskiego obchodzące teraz roku 777 lat swego istnienia). Jednak nie zawsze warunki materialne Sיעińskich pozwalały wnukowi beztrudno pędzić swój żywot skoro wiele czasu poświęcał na udzielaniu płatnych korepetycji, by móc zaspokoić potrzeby młodego gimnazjalisty, zresztą chyba zbyt nie wygórowane.

Świadectwo urodzenia Juliana Leszczyńskiego

Kiedy i w jakich okolicznościach Leszczyński zetknął się z ruchem rewolucyjnym na terenie Płocka trudno przyjdzie ustalić. W każdym razie jego udział w strajku szkolnym 1905 roku w Płocku czy w demonstracji pierwszo-majowej pozwoli przypuszczać, że Leszczyński był blisko związany z jedną z partii robotniczych działających w Płocku najpewniej z SDKPiI.

Kiedy w 1906 roku w wyniku rewolucji powstaje w Płocku Gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej, Leszczyński wraz z innymi wstępuje do tej szkoły.

Na terenie szkoły PMS powstała organizacja pn. **Związek Płockiej Młodzieży Postępowej**, której organem było pismo młodzieżowe **Do Dzieła**. Zresztą kolportowanie pisemka w murach szkolnych było zabronione przez dyrekcję szkoły. Niewątpliwie Leszczyński z pewnością był autorem niejednego artykułu, trudno ustalić których, gdyż artykuły podpisywane były pseudonimami, bądź dowolnie wybranymi przez autora inicjałami.

Leszczyński brał czynny udział w życiu samorządu szkolnego, w Związku Płockiej Młodzieży Postępowej, który skupiał młodzież na wskroś postępową, Zamieszczane artykuły w piśmie niejednokrotnie nosiły charakter rewolucyjny, solidaryzowały się z działalnością SDKPiL.

Stąd też można by wnioskować, iż kontakty Leszczyńskiego z SDKPiL i PPS-lewicą miały już trwały charakter i precyzowały jego światopogląd rewolucyjny, któremu pozostał wierny do końca życia.

Należałoby chyba wierzyć Al. Macieszy, który w swej pracy o Gimnazjum im. Wł. Jagiełły tak pisze: „usunięty ze szkoły uczeń E. P. (Eugeniusz Przybyszewski — przyp. JW), jak okazało się później, już wtedy w gronie młodzieży postępowej stworzył zakonspirowane kółko SD. Z tego to kółka kilku podczas pobytu w Krakowie i zetknięciu się z grupą Lenina, zamieniło się na gorliwych komunistów, z J. L. (Julianem Leszczyńskim, przyp. JW) i E. P. (Eugeniuszem Przybyszewskim, przyp. JW) na czele”.

Szkolę średnią w Płocku kończy Leszczyński w roku 1909 z wynikiem dobrym. Mierny jako

matematyk natomiast celuje w przedmiotach humanistycznych, będąc niejednokrotnie wyróżnionym za znajomość literatury polskiej. Kiedy w 1908 r. w rocznicę śmierci Wyspiańskiego Gimnazjum obchodziło uroczysty wieczór poświęcony pamięci pisarza między innymi Leszczyński wygłosił odczyt o „Poglądach historyczofizycznych Wyspiańskiego”, przyjęty przez zebranych z należyтым uznaniem co świadczy o dużej znajomości przedmiotu, którą wykazał się Leszczyński nie będąc jeszcze maturzystą.

Leszczyński mieszkając na Powiślu Płockim doskonale opanował gwara nadwiślańskiej ludności i używał dość często tej gwary w rozmowie z ludźmi z Powiśla. Cechował go łagodny charakter z łatwością nawiązywał kontakty z ludźmi, był bardzo lubiany przez otoczenie. Optymista w życiu nie troszczył się o wygląd zewnętrzny. Średniego wzrostu lekko pochyłony, w okularach, zawsze uprzejmy, obładowany książkami — takim był Leszczyński w okresie swojej młodości. I takim go jeszcze pamiętają ci z którymi współżył, wśród których przebywał poświęcając się pionierskiej pracy o zrealizowanie słusznych zasad marksistowskich, których konsekwencją jest socjalizm.

Z R Ó D Ł A

1) Świdetelstwo o rodzeniu [Marian Leszczyński, Węgrzynowo 6. IX. 1852.]

2) Świdetelstwo o rodzeniu [Jan Leszczyński, Płock, 27. IV. 1887.]

3) Świadectwo urodzenia [Ludwik Marian Leszczyński, Warszawa, 26. IV. 1897. Świadectwo wydane w Warszawie w 1923 r.]

4) Świdetelstwo o rodzeniu [Antonina Leszczyńska, Płock, 13. VI. 1894.]

5) Świdetelstwo o smerti [Waleria Leszczyńska, w 5 r. życia.]

6) Świdetelstwo o smerti [Kazimierz Leszczyński, zmarła w 5 r. życia.]

7) Świdetelstwo o brakosoczeteni [Marian Leszczyński i Stefania Sיעińska, 1887 r. w Płocku.]

8) Świdetelstwo o brakosoczeteni [Marian Leszczyński i Marianna Struzińska, 1893 w Warszawie.]

9) Księga postojannago narodonaselenija gubernskago goroda Płocka, ulica Mistowa, dom 6.

10) Izwleczenie iz knigi postojannago narodonaselenija derewni Bjałoskury gminy Bjałoszewo Serpeckago uiezda [wyd. 1889 r.]

Zacytowane wyżej dokumenty metrykalne wchodzą w skład zespołu Akt Miejskich miasta Płocka 1808—1944 znajdującego się w Archiwum Państwowym w Płocku.

11) Julian Leński: O Front Ludowy w Polsce 1934—1937, W-wa 1956 r. s. 309. Wstęp Felicji Kalickiej.

12) Dr Aleksander Maciesza, Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku 1906—1931, Płock 1931, str. 251.

Informacji ustnych udzielił: Eugeniusz Cichocki zam. w Płocku, ul. Kwiatka 8 i Stefan Kamiński, zam. w Płocku, ul. Wieczorka j.

13) *Do Działa*, organ Związku Płockiej Młodzieży Postępowej, nr nr od 1—11, 1906—1909, znajdujące się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich w Płocku przy TNP.

JRENEUSZ MICHALSKI

BADANIA ANTROPOLOGICZNE W REGIONIE PŁOCKIM

(SZKIC SPRAWOZDAWCZY)

Badania antropologiczne regionu płockiego zapoczątkowane zostały z inicjatywy Komisji do Badań nad Powstaniem i Przeszłością Płocka. Przedstawiciele tej Komisji zwrócili się do Zakładu Antropologii U. Ł. z propozycją przeprowadzenia zdjęcia antropologicznego tego regionu dla celów historyczno-etnograficznych, oczywiście z uwzględnieniem innych jeszcze problemów badawczo-naukowych, które chciał-

by w oparciu o ten materiał rozwiązać Zakład Antropologii U. Ł. Zakład wyraził zgodę na badania, zastrzegając się jednak, że o ile zdjęcie ma dać więcej niż rezultaty analizy materiałów wojskowego zdjęcia antropologicznego badania muszą objąć ludność dorosłą obojga płci, a nie młodzież, oraz że materiał musi być dostatecznie obfity aby projektowana mapa antropologiczna regionu bazowała na parafiach, jako jed-